

УДК[336.71:330.142.23](477)

РЕОРГАНІЗАЦІЯ БАНКІВ ЯК ОДИН ІЗ НАПРЯМІВ ПІДТРИМКИ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА НАРОЩУВАННЯ ЇЇ ПОТЕНЦІАЛУ

**Прасолова Світлана Павлівна, к.е.н., доцент,
Полтавський університет економіки і торгівлі**

Prasolova Svitlana, PhD, Poltava University of Economics and Trade,
prasolova.s.p@gmail.com

**Сініцин Роман Сергійович, студент 5 курсу,
Полтавський університет економіки і торгівлі**

Sinitsin Roman, student, Poltava University of Economics and Trade,
roman.sinuchin@gmail.com

Анотація. Проведено оцінку доцільності проведення реорганізації банків України на початок 2017 року, визначено роль реорганізації банків у підтримці стабільності банківської системи країни та нарощуванні її потенціалу у посткризовий період.

Ключові слова: реорганізація банку, реструктуризація, фінансова стабільність банку, статутний капітал, капіталізація, потенціал банку.

Швидкі технологічні зміни, фінансова дерегуляція та глобальна конкуренція спонукають менеджмент банків до пошуку нових дієвих рішень щодо напрямів діяльності банківських установ. Ще однією передумовою змін стає гранична концентрація в межах конкретного сегмента ринку чи національного ринку загалом. Актуальним і невідкладним стає пошук джерел розвитку бізнесу на основі внутрішніх і зовнішніх факторів. У процесі постійного розвитку, в межах наявної стратегії, в кожен конкретний момент менеджмент банку визначає, що для нього є більш вигідним: перерозподіл ресурсів у межах уже наявних видів діяльності, або придбання нового бізнесу. Відповідно, метою придбання нового бізнесу через процеси злиття і поглинань є створення стратегічної переваги за рахунок приєднання та інтегрування нових елементів бізнесу, що є більш ефективним фактором, ніж їхній внутрішній розвиток у межах конкретного банку. Тобто, особлива увага повинна приділятися питанням реорганізації банків, як необхідної умови, що забезпечує стабільний розвиток банківського сектора. Адже, стратегічною метою реорганізації є підвищення надійності і стійкості комерційного банку, забезпечення капіталізації банківської системи та стабільної роботи платіжної системи, захист інтересів кредиторів і вкладників, покращення фінансового стану банківських установ.

Численні банківські та фінансові кризи останніх десятиліть сприяли розвиткові теоретичних та практичних підходів до реорганізації та реструктуризації банків. Однак, на сучасному етапі розвитку банківської системи України є нагальна необхідність впровадження найновіших методів її дослідження, впровадження сучасного зарубіжного досвіду державного регулювання реорганізації банків, внесення змін до діючого законодавства з огляду на ті ризики, які зумовлені викликами сьогодення [1, 2, 3].

У літературі проблемам реорганізації комерційних банків присвячено чимало наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників. Різні аспекти цього питання розглядали: Білик О.І. [2], Примостка Л.О., Дибя М.І., Краснова І.В. [1] та ін. Проте й на теперішній час залишається багато невирішених конкретних науково-прикладних і практичних завдань щодо вдосконалення управління банками, порядку злиття та приєднання, реструктуризації. Існує практична необхідність у розробленні та вдосконаленні конкретних схем і механізмів реорганізації банків з метою забезпечення їх стабільного функціонування.

Так, у зв'язку з фінансовою кризою в Україні у 2014 –2015 роках проблеми забезпечення своєчасної та ефективної реорганізації проблемних фінансово-кредитних установ є необхідною умовою оздоровлення та відновлення функціонування банківської системи. Концентрація банківського капіталу та забезпечення необхідних джерел і дієвих механізмів підвищення рівня капіталізації банківської системи є актуальними завданнями подальшого розвитку фінансового сектора України у посткризовий період.

А саме, як свідчать дані табл. 1 на початок 2017 року тільки 30,1% банків України додержувались діючих нормативних вимог щодо мінімальної кількості їх статутного

капіталу (500 млн. грн.). При цьому, якщо більше 60% державних банків і банків іноземних банківських груп додержуються цієї нормативної вимоги, то статутний капітал 61,3% українських банків з приватним капіталом не досягає і 200 млн. грн.

Таблиця – Оцінка доцільності проведення реорганізації банків України на початок 2017 року [4]

Показники	Розмір статутного капіталу банків України на 01.01.2017р.			Загальна кількість банків
	до 200 млн грн.	від 201 млн.грн. до 499 млн. грн.	більше 500 млн грн.	
Кількість банків України, усього, у т.ч.:	42 (45,2%)	23 (24,7%)	28 (30,1%)	93 (100%)
- державних банків:	2 (33,3%)*	–	4 (66,7%)	6 (100,0%)
- банків іноземних банківських груп;	2 (8,0%)	7 (28,0%)	16 (64,0%)	25 (100,0%)
- українських банків з приватним капіталом	38 (61,3%)	16 (25,8%)	8 (12,9%)	62(100,0%)

*У дужках наведено питому вагу окремої кількості банків у їх загальному підсумку.

Це свідчить про недостатність власного капіталу вітчизняних банків та необхідність прискорення рівня концентрації їх капіталів на основі проведення процедур реорганізації, які забезпечать підвищення рівня капіталізації банківського сектору, у тому числі, як шляхом злиття банків і підвищення рівня концентрації їх капіталу для збереження своїх позицій на фінансовому ринку, так і шляхом залучення до банків додаткового акціонерного капіталу; розроблення банками планів підвищення рівня капіталізації з урахуванням зростання обсягів активних операцій; покращення якості капіталу та забезпечення достатнього рівня покриття капіталом ризиків, що приймаються банками для забезпечення подальшого розвитку банку. Слід також враховувати, що однією з характерних ознак розвитку банківських систем багатьох розвинених країн світу є підвищення рівня концентрації банківського капіталу на основі консолідації банків. Зазначений процес в Україні ще не набув ознак стійкої тенденції, а як свідчать дані табл. 1 є всі передумови для його розвитку шляхом реорганізації банків на основі реалізації процесів їх злиття, приєднання або перетворення.

Концентрацію банківського капіталу в процесі реорганізації доцільно забезпечувати шляхом: злиття банків із високоякісними активами; приєднання малоприбуткових банків, які мають вигідне територіальне розташування до фінансово стабільних банків; створення банківських об'єднань.

Злиття банків, особливо невеликих, вважається прогресивною тенденцією, якщо воно дає змогу стабілізувати їхнє фінансове становище, а саме: збільшити капітал банку (за рахунок концентрації капіталу зростає стійкість, стабільність і конкурентоспроможність банку); збільшити обсяг банківських послуг; забезпечити вигоду та інтереси акціонерів і кредиторів банку, скоротити апарат управління й адміністративні витрати; розширити філіальну мережу; створити більший банк, який може надавати кредити реальному сектору економіки (що особливо важливо для регіонів), тобто збільшити грошові потоки; поліпшити якість кредитного портфеля (через інвентаризацію та диверсифікацію кредитного портфеля) тощо.

Відповідно до проекту Закону України «Про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків» [3], а також досліджень, проведених колективом авторів під керівництвом Примостки Л.О [1], а також Білик О.І. [2], основними методологічними принципами реорганізації банків мають бути такі:

- пріоритетність інтересів суспільства, держави і банківської системи в цілому та вкладників перед інтересами окремого банку;
- досягнення сегеративності, тобто результативні показники діяльності новостворених банків мають бути кращими, ніж банків, що реорганізуються;
- застосування реорганізації як засобу активного оздоровлення проблемних банків;
- підвищення фінансової стійкості банків;

- забезпечення безперервної роботи банків, які реорганізуються;
- здатність банків – учасників реорганізації, виконувати вимоги Національного банку України щодо формування статутного капіталу, дотримуватись економічних нормативів, забезпечувати беззбиткову діяльність.

Як висновок, необхідно підкреслити, досвід роботи банків України свідчить, що виникнення проблемних банків пов'язане як з об'єктивними, так і з суб'єктивними економічними чинниками, які у своїй сукупності справляють визначальний вплив на фінансову стійкість і платоспроможність банків. Разом з тим, зростання фінансових потоків у національній економіці, які обслуговує банківська система, зумовлює об'єктивну потребу підвищити її стабільність – насамперед, за рахунок підвищення "прозорості" власності, підвищення ефективності банківського нагляду НБУ, вдосконалення процедур фінансового оздоровлення банків та їх ліквідації, підвищення ефективності системи гарантування вкладів фізичних осіб.

Мотивація банків щодо проведення реорганізації зумовлена, насамперед, вибором стратегії подальшого розвитку. В цьому аспекті чітко окреслюються певні тенденції досягнення синергетичного ефекту (поєднання капіталів декількох банків перевищуватиме загальний стан і результат діяльності окремо взятих структур) з метою формування конкурентоспроможної позиції на банківському ринку; підвищення рівня та ефективності управління в консолідованих структурах, оптимізація витрат [2]. Серед причин необхідної активізації процесів злиття й поглинань в банківській системі України у посткризовий період вважаємо реалізацію наступних цілей:

- необхідність підвищення рівня капіталізації. Відповідно до діючих вимог Національного банку України мінімальний розмір статутного капіталу на момент державної реєстрації юридичної особи, яка має намір здійснювати банківську діяльність, не може бути меншим 500 мільйонів гривень. Кількість банків, в яких статутний капітал складав менше 500 млн. грн., становила 65 банків (69,9 % від загальної кількості банків на початок 2017 р., табл.1). Рішення про реорганізацію банків шляхом злиття або приєднання могли ухвалити власники банків, які до 1 січня 2017 року не досягнули необхідного мінімального розміру статутного та регулятивного капіталів. При цьому, регулятивний капітал є один з найважливіших показників діяльності банків, основним призначення якого є покриття негативних наслідків різноманітних ризиків, які банки беруть на себе в процесі своєї діяльності, та забезпечення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банку. Принциповий підхід до трактування регулятивного капіталу банків, визначеного як відношення його обсягів до зважених на ризик активів, встановлений Базелем I та удосконалений у принципах Базеля II та Базеля III. Він є передовим способом оцінки ризиків (кредитного, ринкового і операційного), а також створення відповідного капіталу, ризик-орієнтованого нагляду і ринкової дисципліни;

- оптимізація активів та перерозподіл власності в межах новоствореного банку;
- отримання готового бізнесу зі своєю мережею філій, клієнтами та репутацією;
- диверсифікація діяльності шляхом розширення географії збуту та розширення асортименту банківських продуктів;
- зростання власної частки на ринку;
- зменшення витрат за рахунок ефекту масштабу шляхом розподілу постійних витрат на більшу кількість продукції, що призводить до зменшення середньої величини витрат на одиницю продукції.

У цілому, злиття і поглинання розглядаються українським урядом і НБУ, як один із найважливіших інструментів реорганізації банків, спрямованих на підвищення стійкості вітчизняної банківської системи. Консолідація капіталу у вітчизняній банківській системі здійснюється переважно у формі горизонтальних злиттів (приєднань), оскільки вертикальна інтеграція не характерна для банків з огляду на притаманну їм універсалізацію фінансової діяльності і недоцільність розподілу банківських послуг між різними інститутами. Однак, власне злиття (дружні поглинання) банків досі не стали помітним явищем в Україні. На відміну від більшості економік, що розвиваються, де місцеві банки, відчуваючи активний приплив іноземного капіталу, починають здійснювати внутрішні злиття і поглинання, в нашій країні подібні угоди майже не реалізуються. Коріння цього криється

в тому, що українські банки раніше здебільшого розглядалися не як окремий самодостатній бізнес, а як простий і зручний засіб касового обслуговування. Тому й досі, власники, не маючи коштів для активного розвитку власного банку, не те що на купівлю конкурентів, продають банки зарубіжним інвесторам і отримані гроші вкладають в розвиток іншого бізнесу [1, с.121–122].

Розглядаючи проблеми і причини, що перешкоджають отриманню синергетичного ефекту від реорганізації українських банків, зроблено висновок, що правовими причинами є процедура злиття (приєднання) банків з різними організаційно–правовими формами, які ще не опрацьовано в Україні досконало. Іншими причинами є людський фактор, несумісність корпоративної культури банків, що беруть участь у реорганізації, відсутність необхідного досвіду з точки зору можливих загроз. Основними перевагами, що досягаються в результаті реорганізації банків на основі злиття і приєднання є: швидке досягнення бажаних темпів росту і збільшення рівня рентабельності за рахунок збільшення обсягу операцій, досягнення високого рівня знань і кваліфікації персоналу, можливість банку потрапити в число великих банків країни, регіону чи міста.

У цілому, реорганізація банків розглядається як один із напрямів підтримки стабільності банківської системи та нарощування її потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Банківська система України: інституційні зміни та інновації [Електронний ресурс] : кол. моногр. / [Л. О. Примостка, М. І. Діба, І. В. Краснова та ін.] ; за заг. ред. Л. О. Примостки. — К. : КНЕУ, 2015. — 434 с.
2. Білик О.І. Проблеми та перспективи проведення реорганізації як способу оздоровлення банківської системи України / О.І. Білик // Фінансовий простір – №1 (17). – 2015. – С.25–32.
3. Про спрощення процедур капіталізації та реорганізації банків: проект Закону України від 01.02.2017 р. № 6010 (Електронний ресурс). – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61037. – Дата доступу: 22.03.2017.
4. Публічна інформація НБУ у формі відкритих даних (Електронний ресурс).– Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>. – Дата доступу: 22.03.2017.